

Teorie umění – 15. 10. 2024

Středověk

Pojem artificium – dílo, důraz na ideového tvůrce, chybí rozlišení pozdějšího volného a užitého umění

- rozporný vztah k antice – návaznost i popírání - často i odpor k umění (pohanství x křesťanství) (sv. Augustin – vyrostl jako pohan, později pokřtěn)
- antická svobodomyšlnost versus křesťanský dogmatismus
- novoplatonista Plotinos – krása jednotlivých předmětů je pouze zjevením krásy nadsmyslné

Tertullianus (160 – 222)

- Credo quia absurdum est (Věřím, protože je to nesmyslné)
- od doby Kristovy nám zvědavosti není třeba, ani bádání od doby evangelia
- odmítá umění jako „léčku ďáblu“, navazuje na něj ikonoklasie - obrazoborectví
- umění je proti Starému zákonu (neučiniš sobě podobenství), kritika smyslovosti (nahá Venuše) (dle H. Taina prý bylo v Itálii před křesťanstvím na 100 000 soch – do renesance zbylo pár tisíc)

Jan Zlatoústý (Chrysostomos)

- divadlo je „usoukáno pařáty ďábla“ (světské umění – neřestné, duchovní umění – bohu libé)
- všeobecně odmítání umění, výjimkou je umění jako cesta vedoucí k probuzení náboženských citů

Aurelius Augustinus (354-430)

Spis De pulchritudinae (O kráse) (7 stupňů krásy: 1. z těla, 2. skrze tělo, 3. nad tělem, 4. směrem k duši, 5. v duši, 6. směrem k Bohu, 7. s Bohem)

- ošklivost je žádoucím pozadím krásy, základem krásné formy je „unitas multiplex“
- symbolika čísel (1=dokonalost, jednota, 2=zlo, nedokonalost)
- návaznost na Platóna – umění je klam, ale „nepraktický klam“, prospívá zábavě a nepřináší zisk

Tomáš Akvinský (1225-1274)

- vrcholná scholastika, 1322 prohlášen za svatého
- výklady křesťanství a Aristotela (sine Toma Aristoteles mutus esset)
- krásu lze poznat rozumem (krásu téměř ztotožňuje s logičností), absolutní krásu=Boha poznat nelze
- krása nižší – tělesná, vyšší - duševní
- navazuje na princip unitas multiplex, umění má: 1. celistvost (integritas), 2. podřízenost jednotě (harmonia), 3. jasnost (claritas)

Receptáře (v nich i kritika a teorie)

Villard de Honnecourt: Livre de portraiture (kolem 1235) (Knihy o proporcích)

33 pergamenových fólií s 325 obrazy a náčrtů (půdorysy, hlavičky, ornamenty,

proporce lidské tváře a postavy), odvozování proporcí z kruhu, čtverce a trojúhelníku

Cennino Cennini: Libro dell'arte (kolem 1390)

technologický traktát (ars mechanicae), ale i uznání umělcovy fantazie (ars poesiae)

(o malbě – barvy, štětce, al fresco, secco, olej, proporce, desková malba, sklo, textil aj.

Přelom středověku a novověku – nástup renesance

„Renesance vzniká ne proto, aby se oživil duch antiky, ale lidé se obraceli k antice, protože vzniká renesance“ (J. Volek, Úvod do estetiky, s. 78)

- kolísání mezi materialistickým a idealistickým pojetím krásy, vznik teorií proporcí (návaznost na antiku), harmonie (krása, harmonie a pravidelnost proporcí a vztahů formy)

- koncept originality

- rozpory ve vztahu umění a řemesla (Dürer – každé řemeslo je umění, Petrarca poezie=sestra filozofie, Michelangelo „sochař je zaprášený řemeslník“)

- 1459 – Cosimo Medici zřizuje Platónovu akademii

- důraz na individualitu (Macchiavelli (1469-1527) spis Vladař („z hrobu se nemstí nikdo“)

Životopisy (uomini famosi)

Filippo Villani(1325-1405) De origine Florentiae et de eiusdem famosis civibus

(Cimabue, Giotto ... malíři=významné osobnosti města)

Giovanni Santi(otec Raffaelův): Disputa della pittura (Rozprava o malířství)

(o italských a nizozemských malířích, obrana malířství, snaha neřadit ji k artes mechanicae)

Mirabilia (průvodcovská literatura), hlavně 15. stol.

Francesco Albertini: Mirabilia urbis Romae (od 1472 vydávány několikrát)

Lorenzo Ghiberti (1378-1455) Commentari I-III (kolem 1450) (typ „receptáře“)

jen rukopis, využívaný dějepisci umění až v 19. století)

I – převyprávění dějin (podle Plinia)

II – biografie umělců – subjektivní Ghibertiho pohled na své předchůdce

a první známá autobiografie

III – teorie – proporce, popisy nálezů antických děl, přehodnocení Vitruviových proporcí

poprvé pojem rinascere - znovuzkřísit

Leone Battista Alberti (1404-1472) (typ „receptáře“)

De pictura libri II (věnováno Brunelleschimu, 1436) = Tři knihy o malířství

asi nejstarší celistvý renesanční teoretický spis (o vidění, o barvách aj. (červená-oheň, modrá-vzduch, zelená-voda, žlutá = hlavní barvy) „obraz je jako plocha okna“

De statua (O soše 1464)

De aedificatoria libri decem (teor.architektury) (Deset knih o stavitelství)

- perspektiva, bod, linie, plocha (vymyslel způsob měření hloubky moří), harmonie přírody jako vzor

Dějiny umění jako dějiny osobností

Giorgio Vasari (1511-1574)

Le Vita dé piu eccelenti pittori, scultori e architettori

1.díl 1550 – životy již nežijících osobností (poslední je ještě žijící Michelangelo)

2.díl 1568 – žijící umělci, i mimoflorentští

umění = jednota tří oborů – architektury, sochařství a malířství

arti del disegno – ideální představa, záměr v duchu umělce, nápad - důraz na „volné umění“

modernistický koncept vývoje:

dětství – maniera prima – trecento – Giotto, Pisanové aj.

jinošství – maniera seconde – quattrocento – Masaccio, Donatello, Brunelleschi....

zralý věk – maniera moderna – cinquecento – Michelangelo, Raffael, Tizian.....

maniera = styl umělce-individuality, způsob provedení díla

mimesis = vývoj umění jako dokonalejší nápodoby přírody

Lodovico Dolce (1508-1568) Dialogo della Pittura intitolato l' Aretino

dialog benátského a florentského umělce – srovnání Michelangela a Raffaela

pod jménem Pietra Aretina (spisovatel 1492-1557), který psal **první kritiky výtvarných děl**

Joachim von Sandrart (1606-1688) Accademia nobilissimae artis picturae

(Rembrandt (odsuzován za nevhodné společenské chování), Rubens aj.

německý malíř – „Vasari severu“

Leonardo da Vinci (1452-1519) - Trattato della pittura

- „věda je prostředkem umění a umění je vědou“

- architektura není umění, ale spojení matematiky a malířství
- **věda je napodobitelná, umění jedinečné a nepřenosné**
- umění krásu nereprodukuje, ale produkuje
- malíř – čistý duševní pracovník, sochař – zaprášený řemeslník

Albrecht Dürer (1471-1528)

- návrat k antickému pojetí umění – všechna řemesla, krása je různorodá x šerednost nerozrůzněná